

ВІДГУК

офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
КОРНЄЄВА Володимира Вікторовича
на дисертаційну роботу **ОГОРОДНИК Віри Володимирівни**
“Функціонування та розвиток банків з державною участю в Україні”,
представлену до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дисертації.

Банки з державною участю в капіталі (у переважних випадках – державні банки, коли частка у капіталі сягає 100 %) займають особливе місце у банківській системі. Їх важлива роль пояснюється не тільки фіксацією державних активів та інтересів у засновництві та подальшій діяльності банків, а й тим, що такі банки виступають організаційними і фінансовими агентами уряду та інших владних органів при вирішенні необхідних завдань.

Варіативність ринкової кон'юнктури і міркування дотримання фінансової безпеки в останні роки спонукали до розширення участі держави у капіталі банків. Банки з державною участю (БДУ) є основними плеймейкерами ринку державних зобов'язань. БДУ дотичні до реалізації соціальної політики, обслуговування населення, підтримки експортерів, корпорацій нефінансового сектора. Наявні проблеми розвитку БДУ пов'язуються з такими аспектами їх діяльності, як: залежність від макроекономічної стабілізації, захист прав кредиторів, провали «пов'язаного кредитування» і значна частка непогашених кредитів – NPL-ів, строкові дисбаланси між пасивами і активами, недокапіталізація. Ці та інші аспекти банківської діяльності постійно відображаються в офіційних документах, в аналітичних оглядах Національного банку України (НБУ) та інших структур. Оновлюється стратегія розвитку БДУ в Україні. Міністерство фінансів як основний акціонер разом з НБУ здійснюють моніторинг, регулювання і нагляд за діяльністю державних банків. Проте, багато питань розвитку державних банків, їх партнерів і клієнтів залишаються недоопрацьованими.

З огляду на вищезазначене, тема дисертаційного дослідження В.В. Огородник є важливою та актуальною як для регуляторного банківського менеджменту, так і в практичного бізнес-середовища банківської діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації Огородник В.В. мають достатньо високий ступінь обґрунтованості та достовірності, оскільки вони базуються на опрацюванні значного масиву наукових розробок вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань розвитку банківського сектора та БДУ, а також є результатом всебічного та об'єктивного аналізу банківського менеджменту на основі сучасного наукового інструментарію.

У процесі дослідження здобувачем застосовано сукупність загальноновизнаних методів наукового пізнання, які відзначені пов'язано з використанням у відповідних розділах роботи. Наведений диверсифікований інструментарій дослідження дав змогу автору вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані висновки. Інформаційну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань банківського менеджменту та управління банками з державною участю, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, матеріали та статистичні дані Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України, Державної служби статистики України, Незалежної асоціації банків України, інформаційні ресурси мережі Інтернет, авторські розрахунки.

Достовірність основних наукових положень дисертаційної роботи підтверджується також їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських конференціях, публікаціями у наукових виданнях, впровадженням результатів дослідження у практику діяльності державних установ та корпоративних структур, які відзначені у вступній частині роботи. Необхідні довідки автором додаються. Наукові здобутки дисертанта використовуються у навчальному процесі Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ «Університет банківської справи» при викладанні відповідних дисциплін і розробці навчально-методичного їх забезпечення.

Суттєвими науковими результатами, отриманими здобувачем з акцентованими положеннями наукової новизни, є такі:

- обґрунтування механізму активізації фінансової взаємодії БДУ та

нефінансових корпорацій як логічно структурованої і взаємопов'язаної сукупності елементів, що дозволяє визначити особливості співробітництва БДУ та нефінансових корпорацій (с. 150-153);

– розроблення: а) методологічних засад оцінювання рівня соціально-економічної ефективності БДУ на основі аналізу результатів діяльності цих банків з визначенням одинадцяти логічних і взаємопов'язаних етапів процесу такого оцінювання (с. 175-177, с. 379-382); б) концептуальних засад розвитку БДУ задля активізації соціально-економічного розвитку країни, що сприятиме підвищенню соціально-економічної ефективності діяльності БДУ та дозволить забезпечити очікувані перспективи їх розвитку (с. 396-403, 414-419);

– визначення понять : а) «банк з державною участю» з позиції значення у забезпеченні життєдіяльності країни та мінливості мети/направленості діяльності банків залежно від зміни політико-економічної ситуації в країні та впливу зовнішніх чинників (с. 72); б) «соціально-економічна ефективність БДУ», яке на відміну від існуючих передбачає консолідацію економічної та соціальної ефективності цих банків, шляхом досягнення їх цільового орієнтира діяльності (сформованого за оптимального рівня банківських витрат та під впливом зовнішніх / внутрішніх факторів), який спрямований на максимізацію ринкової вартості банків, підтримку пріоритетних напрямів державної економічної політики (с. 173); в) «фінансова взаємодія БДУ та нефінансових корпорацій», яка, на відміну від усталених поглядів, розкриває її як довготривалі взаємовигідні партнерські відносини з приводу співпраці у фінансовому секторі економіки, побудовані на засадах рівноправності, відкритості та прозорості фінансової інформації з метою додержання інтересів партнерів та опосередкованого сприяння соціально-економічному розвитку держави(с. 148);

– ідентифікація специфічних функцій БДУ з виокремленням таких з них, як: інформаційна, компенсаційна, захисна (забезпечення економічної безпеки), сприяння підвищенню добробуту населення, активізації розвитку малого і середнього бізнесу, покращення фінансової інклюзії (с. 75);

– методологічні підходи до функціонування БДУ, які дозволяють логічно представити напрями наукового пізнання (ґенеза БДУ, їхнє функціональне призначення, стратифікація, передумови появи, закономірності розвитку), що слугує науковим підґрунтям для подальших досліджень функціонування та

розвитку БДУ банків у банківській системі (с. 107-112);

– класифікація БДУ на основі оптимального набору класифікаційних ознак і доповнення новими класифікаційними ознаками: характер спеціалізації банку, особливості реорганізації банку, фінансовий стан банку, корпоративне управління в банку, функціональне призначення банку. Це дає змогу представити функціональне призначення досліджуваних банків та сприяти спрощенню процедури вибору, реалізації стратегічного напрямку діяльності (с. 86-90);

– трактування змісту та форм трансформації БДУ з акцентацією об'єктивних передумов та різноплановості змін якісних і кількісних їх характеристик. Це дає змогу враховувати багатоманітність трансформацій у банках з державною участю, що проводяться з метою покращення їх фінансового стану, забезпечення достатнього рівня капіталізації, організації оптимального функціонування усіх їх систем, захисту інтересів контракторів угод банківського обслуговування (с. 165-166);

– тлумачення принципів функціонування та розвитку БДУ, завдяки розмежуванню окремо принципів поточного функціонування (узгодженість, гнучкість, соціальна орієнтація, комплексність, цілісність, оптимальність, раціональність) та розвитку цих банків (реалістичність, досяжність, прозорість, безперервність змін, доцільність, ефективна автономія). Такий підхід дозволяє врахувати специфіку діяльності досліджуваних банків, а його реалізація сприятиме організації діяльності банків найбільш ефективно та якісно (с. 76-77);

– підходи до забезпечення соціальної відповідальності БДУ з виділенням п'яти структурно-параметричних блоків (визначення стейкхолдерів, рівень впровадження концепції, різновиди соціальної відповідальності, принципи та вектори реалізації концепції), що дає можливість визначити вектори реалізації концепції соціальної відповідальності у БДУ та виділити у них спільні характеристики дотичності аспектів соціальної відповідальності (с. 360);

– систематизація екзогенних та ендогенних чинників розвитку БДУ, що дозволило більш структуровано та повно врахувати вплив специфіки соціально-економічної системи країни на розвиток БДУ (с. 97); підходи до виокремлення специфічних рис БДУ (таких як: унікальність функцій та завдань, соціальна спрямованість діяльності, складність системи стратегічного управління,

державний вплив на стратегію банку, посилений зовнішній контроль), що дозволило ідентифікувати їх відмінності порівняно з банками з приватним капіталом (с. 60-63);

- виокремлення економічних та соціальних показників, що характеризують БДУ у соціально-економічному розвитку країни. Це дало змогу забезпечити достовірне оцінювання рівня соціально-економічної ефективності БДУ, визначити перспективні напрями їх розвитку та прогнозування участі у модернізації фінансової системи країни (с. 137);

- уточнення причин виникнення проблемної заборгованості у БДУ на основі синергії факторів, що стримують їх кредитно-інвестиційну активність, та проблемних аспектів їх діяльності. Це дозволило обґрунтувати можливості зменшення проблемної заборгованості у банках з державною участю (с. 280);

- обґрунтування стратегічних напрямів та трансформацій діяльності БДУ (дослідження ринкових передумов трансформаційних процесів, аналіз нормативно-правової бази, основних складових стратегічних змін, змін у підсистемах банків, затвердження індивідуальної стратегії та тактики) та дають змогу виділити ключові компоненти й очікувані результати їх реалізації, а також заходи, які забезпечують подальші ефективні трансформації БДУ (с. 333-337);

- визначення факторів ефективного розвитку БДУ, які відображають доцільність поєднання приватного та державного капіталу у статутному капіталі банків, забезпечення незалежності наглядових рад банків від політичного впливу (с. 303).

Теоретичне значення і практична цінність отриманих автором результатів полягає у тому, що обґрунтовані у дисертації висновки та рекомендації визначають теоретико-методологічні засади, методичні підходи і практичні рекомендації щодо забезпечення ефективності функціонування БДУ в Україні, що є важливою на сьогодні і постійно актуальною проблемою. Автор розкриває дослідницьке підґрунтя для передбачення перспектив ефективного функціонування БДУ у структурі банківської і економічної системи держави.

Проміжні і загальні висновки за результатами дослідження сформульовані аргументовано. Список використаних джерел для підготовки дисертації (понад 400 найменувань) розкриває пласт систематизованої і обробленої автором інформації, а додатки ілюстративно доповнюють основний

зміст дисертації.

Значний обсяг публікацій (загалом 47 наукових праць – монографія індивідуальна, участь у колективних монографіях, статті у фахових виданнях з - представленням їх у наукометричних базах даних та інші публікації із загальним обсягом авторського матеріалу понад 38 д.а.) достатньо повно репрезентує основні положення і результати дисертаційного дослідження.

Текст і зміст автореферату відображає всі ключові положення та отримані результати дисертаційної роботи, які кваліфіковано представлені відповідно до встановлених МОН вимог та рекомендацій. Дисертація і автореферат оформлені належним чином.

Недоліки та дискусійні положення дисертаційної роботи

Відзначаючи змістовність представленої до захисту дисертації, обґрунтованість і новизну отриманих наукових результатів, не залишаються поза увагою її окремі недоліки і дискусійні положення. Серед них, зокрема:

1. У тексті роботи в частині викладу положень наукової новизни в групі «удосконалено» автор наголошує на удосконаленому тлумаченні специфічних функцій БДУ, зокрема на такій з них, як «покращення фінансової інклюзії в країні» (с. 27). Такий аспект потребує поглибленого пояснення суті цього положення роботи (стосовно повноти викладу тексту на с. 75), – яким чином БДУ (порівняно з іншими) забезпечують і покращують доступність банківських послуг для клієнтів і наскільки фінансова інклюзія визначає рівень розвитку ринку банківських послуг?

2. Безперечно і варто погодитись із здобувачем, що «... банки володіють колосальним економічним потенціалом для активізації соціально-економічного розвитку держави» (с. 133). Поряд з цим держава через присутність у капіталі БДУ виступає і як «акціонер-організатор» і як «принципал-бенефіціар». В якій ролі, на думку здобувача, присутність держави є найбільш видимою при «... забезпеченні ефективності функціонування та розвитку банків з державною участю в Україні», що відзначено автором в частині формулювання мети дослідження (с.23)?

3. Здобувач вірно відзначає послідовність і особливості формування капіталу 4-х БДУ: Ощадбанк, Укресімбанк, Приватбанк, Укргазбанк, (с. 211 –

218, табл.3.4.). У перших трьох цих банків на сьогодні 100% власності – акцій належить державі. Фактично у цих трьох банків на сьогодні відсутній вторинний ринок акцій (оскільки моно-частка 100 % капіталу у одного акціонера залишається непорушною). Чи можна в такому випадку говорити про мобільність структури пайового капіталу (як передумови інвестицій) і ефективність корпоративного управління?

4. Щодо проблеми часток непрацюючих кредитів (NPL-ам), у роботі ці питання деталізовані на с.272-278. Якщо рівень непрацюючих кредитів у БДУ характеризується цифрами 71,1 % на 01.01.2018 р., 67,9 % на 01.01.2019 р. (загалом по банківській системі – практично кожний другий кредит, 52 %, – див. с. 275, 277), то наскільки можливо відновити кредитування при таких цифрах непрацюючих кредитів? Що автор може сказати про захист прав БДУ як кредиторів?

5. Тільки частково можна погодитись з автором щодо виконання реформаційного завдання «розвитку корпоративного управління ..., адже в усіх БДУ функціонують оновлені наглядові ради з незалежними членами (у Ощадбанку, Приватбанку та Укрексімбанку – від червня 2019 року...) (с. 320-321). Слід зауважити, що якщо 6 незалежних членів (загалом з 9) у наглядових радах БДУ – іноземці, то наскільки нерезиденти зможуть захищати інтереси держави як акціонера у капіталі БДУ? Тут проблема не тільки якості корпоративного управління у банках (в рамках норм ЗУ «Про банки ...», ст. 7, ст.41), а й фінансової безпеки.

6. Заслуговеє на увагу дослідження автора в частині порівняльного аналізу часток іноземного капіталу порівняно з частками державної і приватної власності у банківській системі (с.228-240). Частка держави у статутному капіталі банків України сягнула 66,3 % на початок ц.р., частка вітчизняного приватного капіталу в статутному капіталі зменшилась до 5,5 %. Яким оптимальним бачить автор співвідношення між капіталом банків (згідно класифікації НБУ) у тріаді: «банки з державною часткою», «банки іноземних банківських груп», «банки з приватним капіталом»?

7. Автор передбачає доцільність перспективного зниження державної частки в активах вітчизняного банківського сектору до 40 % за підсумками 2022 року (с. 397) як один з кількісних орієнтирів варіацій структури власності у

банківському секторі України. Зрозуміло, що перспективно держава має здійснювати заходи зі зниження частки своєї власності у банківській системі – з міркувань як забезпечення конкурентоспроможності, так і оптимізації власних витрат банківського менеджменту. Втім, це положення у роботі потребує поглибленого обґрунтування, – чим такий прогноз обумовлений?

Загальний висновок

Дисертація Огородник В.В. кваліфікується як завершена самостійна праця, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему – обґрунтування теоретико-методологічних засад та методичних підходів до підвищення ефективності функціонування та розвитку банків з державною участю в Україні.

За змістом та оформленням дисертаційна робота "Функціонування та розвиток банків з державною участю в Україні" відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, затвердженими постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.

Огородник Віра Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

**Завідувач відділу фінансової політики
Державного науково-дослідного інституту
інформатизації та моделювання економіки
Мінекономрозвитку України,
доктор економічних наук, професор**

В.В. Корнєєв

Підпис Корнєєва В.В. засвідчую:

**Завідувач відділу кадрів
ДНДІМЕ Мінекономрозвитку України**

Т.В. Бойко